

№3, 2011р.); *Національний заповідник. Присвячується пам'яті Т. Шевченка; Не вмирає душа наша не вмирає воля. Виставка творів Євгена Безніска*(афіша, 2012 р.).

Усе зазначене вище дозволяє зробити такі висновки: сучасний рекламний текст в Україні має багату історію та традиції, протягом тривалого часу йде формування нового дискурсного типу – рекламного дискурсу. Національна культура і традиції створюють власний комплекс мовленнєвих технологій, стилістичних і естетичних норм, серед яких не остання роль відводиться знаковим постатям та прецедентним текстам. Саме такими є поезія та особистість Т. мовної дії і є універсальним інструментом естетизації рекламного Шевченка. Сила Шевченкового слова залучена до рекламної творчості, спрямована на породження слова.

Рекламний дискурс належить до сфери діяльності соціуму, пов'язаної з естетикою, економікою, мораллю, комерційною діяльністю тощо. Рекламний дискурс, його вербальний рівень має бути творчим за своєю суттю, використовуваним для створення влучного художнього образу, потрібної настанови, еталону. Саме тому поетичні візії Т. Шевченка, його слова в українській рекламі були і залишаються знаковими в просторі національної культури, естетики та народної традиції, що реалізується в рекламному повідомленні масового характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
2. Барташева А. И. Номинативные аспекты невербальных средств реализации дискурсивной стратегии доминирования / А. И. Барташева // Вісник ХНУ. – Харків : ХНУ, 2004. – №627. – С.84–87.
3. Головлева Е. Л. Основы рекламы: учебное пособие для вузов / Е. Л. Головлева. – М. : Академический Проект, 2008. – 330 с.
4. Иванченко Р. Г. Текст у рекламі / Р. Г. Иванченко. – Режим доступу. – <http://journlib.univ.kiev.ua>
5. Мацько Л. І. Стилістика сучасної української мови /Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
6. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація / Л. С. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2007. – 168 с.
7. Ромат Е. В. Реклама : ученик для вузов / Е. В. Ромат. – СПб. : Питер Пресс, 2008. – 506 с.
8. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – Режим доступу. – <http://litopys.org.ua>.
9. Шевельов Ю. В. Історія української літературної мови / Ю. В. Шевельов. – Режим доступу. – <http://litopys.org.ua>.
10. Эффективная коммуникация: история, теория, практика. – М. : ООО «Агентство КРПА Олимп», 2005. – 960 с.

Статья посвящена проблемам привлечения и развития современных маркетинговых технологий в украинской рекламе, а также истории использования поэзии и образа Т. Шевченко для создания эффективного рекламного сообщения; дана характеристика ведущим направлениям и особенностям использования творчества и личности Т. Г. Шевченко в рекламе в Украине.

Ключевые слова: цитирование, testimonium, рекламный текст, рекламная коммуникация, художественный образ, язык рекламы.

The article is dedicated to the problems of attracting and development of modern marketing techniques in the Ukrainian advertising, as well as the history of Shevchenko's poetry and the image usage to create an effective advertising message. It also characterizes the major directions and features of Taras Shevchenko's creativity and personality using in the Ukrainian advertising.

Keywords: citation, testimonium, advertising text, advertising communication, artistic image, the language of advertising.

УДК 81'37

В.О. Коменко

ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ СЕМАНТИКИ ДІЄСЛІВ КУМУЛЯТИВНОЇ ДІЇ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті окреслено стан лінгвістичного дослідження категорії кумулятивності в сучасній українській мові та охарактеризовано семантичні особливості репрезентації оцінного компонента в структурі дієслів кумулятивного способу дії як відображення суб'єктивного ставлення мовця до кількісно – результативних характеристик своєї чи чийсь діяльності.

Ключові слова: функціональна граматики, категорія кумулятивності, кумулятивна семантика, оцінний компонент семантики, позитивна / нейтральна/негативна кумулятивність.

Актуальною проблемою сучасної лінгвістики є ґрунтовне вивчення експлікації картини світу мовними засобами. Досліджуються закономірності мовного відображення структур людської свідомості, мислення, пізнання. За М. А. Шелякіним, «епістемічна функція мови (грецьк. episteme-знання) слугує формою відображення у свідомості людини компонентів зовнішнього та внутрішнього світу і забезпечує зміст комунікативної інформації» [8, 49].

У дослідженнях останніх років простежується посилення наукового інтересу до вивчення різних аспектів семантичної структури та взаємозв'язків мовних одиниць різних рівнів. Мовні утворення аналізуються у зв'язку з особливостями відображення довколишнього світу в свідомості людини, де на

«сміслові слова» нашаровуються особливості ментального лексикону, оскільки, існують «...численні координаційні і субординаційні, усвідомлювані та неусвідомлювані зв'язки між окремими мовними сутностями та концептуальними структурами, що стоять за ними» [2, 5].

Сфера оцінних значень здавна привертала увагу мислителів та філософів (Аристотель, Дж.Локк, Гоббс). Вивчення оцінки відбувалось в логіко-філософському (А.А. Івін), комунікативному (В.Н.Телія) та когнітивному (Т.В.Писанкова) аспектах. Хоча категорія оцінки досліджувалась в різних аспектах (Е.М.Вольф, В.М.Русанівський, Г.І. Приходько, Е.Н. Токарева, М.В.Ляпон, С.М.Проскуріна, Т.В.Радзієвська), проте досі існують прогалини у дослідженні оцінного компонента у семантичній структурі окремих елементів мовлення та функціонально-семантичних категорій.

Аналіз останніх досліджень з питань кумулятивної семантики у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві свідчить про те, що увага науковців зосереджена здебільшого на дієслові (М.І. Калько, О.Л. Ачилова, О.В. Ярема, С.О. Соколова.). До способів вираження кумулятивного значення в українській мові побіжно зверталася Т.М. Сидоренко, яка зазначала, що ядро поля дієслів кумулятивної дії становлять лексеми, які мають значення: 1) «нагромадити велику кількість чого-небудь»; 2) «множина, чисельність об'єктів, що чинять дію» [7, 2].

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним характером сучасної лінгвістичної науки та зростаючим науковим зацікавленням до процесу мовленнєвої взаємодії комунікантів та аналізу різних суб'єктивних значень, а особливо значення оцінки.

Метою дослідження є з'ясування особливостей відображення оцінної семантики дієслів кумулятивного способу дії в творах Тараса Шевченка.

Кумуляція (середньов. лат. *simulatio*) – накопичення, збільшення. Функціонально-семантична категорія (ФСК) кумулятивності – це категорія, пов'язана зі сприйняттям людиною кількісно-результативних характеристик своєї чи чийсь діяльності, кількості предметів та явищ об'єктивної дійсності та їхнім відображенням у мовленні. Складовими ФСК кумулятивності є кількісний, градуальний та оцінний компоненти, що підсилюють характеристику суб'єкта, предмета чи явища, яку репрезентують різнорівневі засоби вираження.

Філософське осмислення категорійного значення кумулятивності базується на протиставленні таких понять: «мало-багато», «кількість-якість», «одиночність-сумарність». Центром ФСК кумулятивності у мові є дієслова кумулятивної дії (*дієкумулятиви*) – *спрефіксовані одиниці, що виражають переважно завершено інтенсивно виконувану дію з семантикою нагромадження формальним показником якої є здебільшого префікс на-, конфікс на- -ся, здвоєні префікси пона-, позна-, попри-*.

Кумулятивна семантика може виражатися різнорівневими мовними засобами, що в свою чергу утворюють функціонально-семантичну категорію кумулятивності. Основними складовими змісту ФСК категорії кумулятивності є: квантативний компонент «багато» та оцінний компонент «занадто».

Кумулятивне значення по-різному дістає експлікацію у зв'язку з потребами конкретної комунікативної ситуації та може реалізуватися, крім використання словотворчих засобів, на лексичному (дієслова кумулятивного способу дії), синтаксичному (*генітивні, генітивно-квантитативні та інші речення з кумулятивною семантикою*) рівнях та фразеологічному рівні (*фразеологічні конструкції з семантичним інваріантом «багато»*). Категорія оцінки розглядається як судження про цінності, тобто є категорією, яка базується на опозиції «добре – погано» та є відображенням ціннісної картини світу. Ціннісність визначають як позитивну чи негативну сутність об'єктів навколишнього світу для людини. [4, 186]. Компонентами оцінки є суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки та ситуація, яку оцінюють. О.О.Селіванова розглядає оцінку як складник конотативного компонента семантичної структури мовної одиниці, що презентує ставлення мовців до позначеного за абсолютною шкалою « добре-нейтрально-погано» [6, 438]. Розмежування кумулятивної семантики та позитивну, нейтральну, та негативну постає в синтаксичних побудовах як суб'єктивна семантика, тобто вираження суб'єктивної модальності у висловленні – емотивно-оцінне значення, що нашаровується на основне.

У творах Т. Шевченка кумулятивна семантика представлена дієсловами зі значенням позитивної чи негативної оцінки :

1. Негативна кумулятивність (оцінка зі знаком мінус).

У текстах Тараса Шевченка про негативні вчинки людей засуджується негідна поведінка людини.

До різних ситуацій автор використовує негативні судження з різним ступенем інтенсивності. Серед них виділяємо ситуації з судженням докору, осуду, звинувачення:

А то бач, що наробила:

Кинула малого

На розпутті, та й байдуже...

(Шевченко 2, 63)

Авторська характеристика суб'єкта дії підсилює негативну семантику дієслів:

А де ж ти діла паляницю?
Чи, може, в лісі хто одняв ?
Чи попросту – забула взяти?
Чи, може, ще не **напекла**?
Е, сором, сором, лепська мати!
(Шевченко 1, 276)

Э...сестрица, много:
Три указа **накаркала**
На одну дорогу...
(Шевченко 1, 256)

Наплювали
На тебе, чистую, кати...
(Шевченко 1, 239).

У творах Т.Г.Шевченка кумулятивна семантика дієслів «наробити», «натворити» є виразником негативної оцінки вчинку людини:

Так от що сміхи **наробили!**
(Шевченко 2, 79)

«Ми вам такої халепи **натворили**, що боїмося, щоб ви нас не потруїли...» (Шевченко 3, 16).

Дієслово «натворити» дістає яскраво вираженої негативної семантики після емоційно-експресивної характеристики виконавців дії:

Добра таки чимало **натворили** ,
Чимало люду оголили
Оці сатрапи ундіра.
(Шевченко 2, 209).

Часто дієслівні лексеми прямо вказують на негативне сприйняття результату дії мовцем: «**Накуралесил**, да и уехал себе в Николаев, как ни в чем не бывало». Негативний оцінний компонент мають також дієслова на позначення наслідків мовленнєвої діяльності: «Я,одначе,во зло употребляю терпению моих благосклонных слушателей: разносился с своїм Ромоданом, как дурень с писаною торбою, **наговорил**, что твоя перекупка с бубликами, а о самом-то деле не сказал еще ни слова» (Шевченко 3, 55); «Простодушные соседки, принявши все это за чистую монету, разъехали по уезду и усердно с прибавлениями передавали всем и каждому то, что **наговорила** им досужная Марья Федоровна» (Шевченко 3,269); «Теперь оставалось уверить Лизу, что Аксинья-баба дура и что она все **наврала**...» (Шевченко 3, 291).

2. Нейтральна кумулятивність виступає як нагромадження когось(чогось), що не викликає негативного ставлення автора. Наприклад:

1. Нагромадження(скупчення)великої кількості людей в одному місці:

Бо там коло льоху
Базар люду **насходилось**
Та й панства не трохи.
(Шевченко 1, 263).

2. Наслідки цілеспрямованої діяльності з приготування їжі:

Змія хату запалила,
Дітям каші **наварила**,
Поморицила постолы, полетіли москалі.
(Шевченко 1, 201)

Накупили
І краму, й пива **наварили**,
Не довелося тільки пити.
(Шевченко 2, 65);

Наварили, Йвана отруїли
Й поховали коло гаю
В полі на могилі.
(Шевченко 2, 106).

3. Результати фізичної праці, що спричиняють нагромадження чогось в одному місці:

Сумно-сумно гайдамаки
Залізную силу
Поховали; **насипали**
Високу могилу.

(Шевченко 1, 126);

Сема нагромадження підсилюється префіксом по-:

«Коли то їх [могили] **понасипали?**» (Шевченко 2, 171)

Он де клуня.

А там мені

І фіг, і родзинок-

Всього мені **понадає**

І на руках носить.

(Шевченко 2, 252)

2.4. Діяльність спрямована на придбання великої кількості чогось:

І книжечок з кунштिकाми

В ромні **накупила...**

(Шевченко 2, 24);

Накупили

І крामу, й пива наварили,

Не довелося тільки **пить**.

(Шевченко 2, 65).

3. **Позитивна кумулятивність** (оцінка результату дії зі знаком плюс) : «В избе старуха **накормила** его щами и пирогом с кашей...» (Шевченко 3, 132); «**Нагодували, і напоїли**, і дали Кожух і свиту на дорогу...» (Шевченко 2, 231). «**Брати мої, соколи, Привели І корову із діброви, І намиста нанесли**» (Шевченко 1, 122).

Отже, аналізуючи оцінний компонент семантики дієслів кумулятивної дії в творах Т.Шевченка, їх можна умовно поділити на дієслова негативної, нейтральної та позитивної кумулятивності, які виражають ставлення суб'єкта оцінки до кількісно-результативних характеристик своєї чи чийсь діяльності. Суб'єктивна модальність, що виражена вставними конструкціями та емоційно-експресивними зауваженнями авторів, відіграє важливе значення у дослідженні контекстуальної семантики. Перспективним є подальше дослідження способів вираження оцінки в кумулятивних конструкціях лексичного, синтаксичного та фразеологічного рівнів, що суттєво доповнить теорію функціонально-семантичних категорій та розширить діапазон їх функцій в процесі реалізації своєї семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеволодова М.В. Функционально-семантические поля и функционально-семантические категории (К вопросу о структуре содержательного пространства языка) // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / укл. : Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – [випуск 15]. – С. 34–43.
2. Горошко Е.И. Языковое сознание: гендерная парадигма / Е.И.Горошко. – Москва–Харьков : ИД ИНЖЕК, 2003.
3. Леута О.І. Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова / О. І. Леута. – К. : НПУ, 2007. – 404 с.
4. Моїсєєва Ф.А. Моральна оцінка на аксіологічній шкалі / Ф.А. Моїсєєва // Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир : ЖДУ, 2004. – С. 186–189.4
5. Овсієнко Л.О. Функціонально-прагматична сутність оцінки як категорії дискурсу та основні підходи до її вивчення / Л.О. Овсієнко // Мовознавчий вісник : зб.наук.пр. / МОН України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького. –Черкаси : Чабаненко Ю., 2010. – [вип.10.]. – С.184–187.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Сидоренко Т.М. Кількісні способи дієслівної дії : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.
8. Язык и человек : К проблеме мотивированности языковой системы : учебное пособие/ М.А.Шелякин. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 296 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Шевченко 1 – Шевченко Т.Г. Твори : в 5-и т. Т.1 / Вступ. ст. Б. Олійника ; приміт. Л.Кодацької. – К. : Дніпро, 1984. – 351с.

Шевченко 2 – Шевченко Т.Г. Твори : в 5-и т. Т.2 / Приміт. Л. Кодацької. –К. : Дніпро, 1984. – 301с.

Шевченко 3 – Шевченко Т.Г. Твори : в 5-и т. Т.3 / Приміт. В.Бородіна –К. : Дніпро, 1985. – 381с.

Шевченко 4 – Шевченко Т.Г. Твори : в 5-и т. Т.4 / Приміт. В.Бородіна –К. : Дніпро, 1985. – 389с.

В статье рассмотрен современный этап лингвистического изучения категории кумулятивности в современном украинском языке и исследуются семантические особенности компонента оценки в структуре глаголов кумулятивного способа действия как отображение отношения говорящего к количественно - результативным характеристикам своей или чьей-то деятельности.

Ключевые слова: функциональная грамматика, кумулятивная категория, кумулятивная семантика, оценочный компонент семантики, позитивная / нейтральная / негативная кумулятивность.

The article outlines the current state of the linguistic research of cumulative category in modern Ukrainian language and describes the semantic features of evaluative component representation in the verbs of cumulative mode of action as a reflection of a speaker's subjective attitude towards quantitative characteristics and results of one's or someone else's activities.

Key words: functional grammar, cumulative category, cumulative semantics, evaluative component of semantics, positive / neutral / negative cumulateness.

УДК 811.161.2'374

Л.М. Марчило

ДІЕСЛІВНА СЛОВОЗМІНА У «ГРАМАТИЧНО-СТИЛІСТИЧНОМУ СЛОВНИКУ ШЕВЧЕНКОВОЇ МОВИ» ІВАНА ОГІЄНКА

У статті проаналізовано дієслівні форми, наведені у «Граматично-стилістичному словнику Шевченкової мови» Івана Огієнка. З'ясовано, які форми автор словника вважав нормативними і рекомендував до вживання усім, хто прагне досконало володіти українською літературною мовою.

Ключові слова: словник, дієслово, атематичні дієслова, часові форми.

*«Кобзар» – це найкраща, найповніша
граматика всеукраїнської літературної мови*

Іван Огієнко

Всесвітньо відомий учений-філолог, історик, державний і церковний діяч Іван Огієнко (митрополит Іларіон) протягом усього свого життя працював над створенням книги про Т. Шевченка. Проте за життя ученого побачили світ лише окремі його праці, присвячені шевченкознавчій тематиці, серед яких був «Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови».

Вихід «Граматично-стилістичного словника Шевченкової мови» Івана Огієнка 1961 року у Вінніпезі став однією з важливих подій у науковому та культурному житті українців за кордоном. Словник завершував розпочате дослідником у 1950 році п'ятитомне видання мовознавчих досліджень, присвячених вивченню української літературної мови. В Україні ця лексикографічна праця була видана лише півстоліття потому – 2011 року у Львові [4].

Історія книги така ж непростя, як і доля її автора. Про історію її створення сам автор розповідає у передмові. Задум створити такий словник з'явився у нього ще у 1918–1919 роках, коли він очолював університет у Кам'янці-Подільському. Учений «списав на окремі картки всього словника “Кобзаря”». Так було зібрано понад 200 000 карток. Проте через політичні події в Україні в листопаді 1920 року І. Огієнко змушений був емігрувати, а картотека словника залишилася у бібліотеці університету, подальша ж її доля авторові не відома. Вдруге до словника учений повернувся в 1932–1933 роках у Варшаві, але випишував із «Кобзаря» Т. Шевченка вже не всі слова (як при першій спробі), а лише «граматичні форми й речення головно з практичною ціллю, – випишував те, що нам потрібне при щоденному писанні літературною мовою» [3, 35–36]. І хоча словник був укладений у 1934 р., видано його було лише через 27 років.

Отже, І. Огієнко, усвідомлюючи надзвичайно важливу, виняткову роль Т. Шевченка в історії української літературної мови, намагався привернути увагу до мови Кобзаря як джерела вивчення української мови. Тому, очевидно, з такою наполегливістю брався до цієї справи і докладав титанічних зусиль у її здійсненні, незважаючи на те, що у цей період він активно займався політичною, державотворчою, просвітницькою, церковною діяльністю – був міністром освіти, міністром віросповідань в уряді УНР, ректором Українського університету в Кам'янці-Подільському.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою ґрунтовного дослідження багатогранної діяльності вченого, що за радянських часів перебувала під забороною. Дослідженню життєвого і творчого шляху видатного науковця, а саме діяльності вченого, пов'язаної з шевченкознавчою тематикою, присвячено численні праці українського мовознавця М. Тимошика [6]. Останнім часом в Україні було проведено кілька наукових конференцій, присвячених вивченню духовної та науково-педагогічної спадщини І. Огієнка. І лексикографічні джерела як складова цієї спадщини також потребують різноаспектного аналізу.

«Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови» містить багато цінного матеріалу для вивчення граматичної системи української мови: у ньому зареєстровано і прокоментовано різноманітні фонетичні та граматичні явища, що відбиває складний процес формування літературно-мовної норми. Аналіз поданого у словнику матеріалу дає змогу сучасним лінгвістам вирішувати актуальні мовознавчі питання. Мета цієї статті – з'ясувати, які специфічні риси дієслівної словозміни Шевченкової мови привернули увагу вченого, які з них кваліфіковано як діалектні, а які рекомендовано до вживання як нормативні.